

ren er uråd anna enn på flog. Freistar du koma inn på han spring han i skjul etter bekkjefar og myror så vatn og gjyrme skvett ikring han. han er ikkje redd han skal få flekkjar på sokkane den karen nei.

Fora blenkjer i so langt ein ser sørover mot Dalbusjøen i lange stillar med små skval i millom – gjer ei n krok bort i sjøane ved Meiaan, som blikar fram millom meterhøge gråvidjekjerr, svingar i lange bogar nordover til ho smyg seg inn i det tronge passet ved Skrubben.

På vestsia er fjellet noko brattare ned, med blanke svaberg hist og her og bekkjefar som skjer seg djupt ner i landskapet. Einekrasar har klønt seg fast kring bakkekammene, eit eldorado med tusen fine kvilplassar frammed dei sprudlande bekkjene for folk som ferdes her og har god tid.

Lengst sør er fjellet breiare på toppen og her ligg to små vatn og blenkjer i somarsola.

På kartet har ikkje desse noko namn, kan hende ingen i dagleg tale veit noko heller.

Strendene er flate med grønt, frodig gras og ein liten stillfarande bekk smyg seg ner til tjønnene frå nord. Kor han kjem frå er ikkje godt å svara på. Han vart berre så brått til midt millom dei turre og grå ryene. Den fine brisen frå sør lagar små byljor som klukkar so leikjande lett mot strandsteinane. Ein aure gjær flotte hallingkast etter mygg og andre flygande insekter utmed bekkose.

I krokar smyg bekken nergjennom hellingane sørover frå tjønnene. Kjem ned på slettene og konkurrerer med Langtjønnbekken i å gjera rare krokar og svingar utgjennom øyane til dei bae, mest på same plassen, kjem ut i Fora.

I sørhellingane oppgjennom fjellet har ei og anna dvergbjørka, krokut og vridd klønt seg fast i livd for kaldsnoen frå nord som i haustdagane tyner alt liv som gror i fjellet, men i kveld – august 1943 – nikar dei berre sakte med dei stutte greinene i mild solvarm bris.

Eg slit meg oppgjennom skråningane frå Langtjønnene. Har vori der og freista fiskelukka med oteren i dag. Resultatet er magert, eit par småaurar i eine sekelomma er heile fangsten.

For kald sumar og for lite flygande insekter ved vatna gjær auren var for fluga. Ja, ja, dette med fangsten tek eg ikkje så høgtidleg heller. Eg har hatt ein uvanleg fin dag. Eit nytt ugløymande minne frå fjellet.

Komen op på høgste kanten set eg meg og ser utover dette eventyrriket. Langt i vest, mest berre som blå hildring, skimtes Trollheimens taggete tinder med snø på toppane. Gullkanta skyer siglar over den stålblå kveldshimmelen langt der ute. Rundt i kring til alle

kantar ser ein ute i synsranda blå fjell, sume runde og kuvne, andre ragar med sylskarpe tindar op mot himmelen. Her ser ein alle jutulberga frå Falkbergets "Eventyrfjell": Trollheimen, Sylane, Hummelfjellet, Trondfjell og ikkje å gløyme gamle trauste Hogna. I kveldsskuggen frå Hogna blinkar Forelsjøen, der Fora med nokre skumkvite fossar byrjar ferda mot havet. Overalt bortetter fjella blinkar vatn og sjøar. Sylvglittrende der kveldssola enno skin, men i skyggane ser dei ut som myrke, botnlause auga som stirer på ein.

Kveldsbrisen som kjærleg og mild stryk over fjella ber med seg sukk frå bekkjer, fuglelåt og no og då nokre fine klemte frå ei sauebjølle.

Det er herleg å sittja slik, lya til dei rare lydane, lata tankane fara dit dei vil og femna heile dette fjellriket med auga. Det kjennes mest som hjarta bankar so inderleg godt i takt med alt dette. Slike stunder skapar minne for livet. Ljose minne som ein kan taka frammat sia når livet kan tykjers myrkt og tungt.

Sola har komi heilt ner i fjellranda langt i nordvest, sendar dei siste strålane for i dag over fjellheimen. Eg lyt nok taka sekken på ryggen og koma meg meir til dals natta kjem. Endå eg kunde hatt lyst til å ligge her og stira ut over fjella til dei svinn i kveldsmyrket og stjernor vil vinka gjennom myrke natt.

Det går diverre ikkje an. Eg har for lite klær og natta er kald so høgt til fjells på ettersumaren.

Brått skjer ein uhugeleg dur gjennom den fredelege stilla. To tyske firemotors bombefly kjem buldrande nordover fjella. Den fredfulle stemninga som nyss rådde her er med eit reven bort. Ikkje eingong her skal ein heilt vera fri minna frå krigen, dette fæle som med blod og liding har lagt si kalde hand også over Noreg. Attom alt det fine og fagre ein ser ute i natura ligg i dag ei uhygges-stemning som har so lett for å koma fram. Det liknar såret som ikkje er heilt grodd og som blør ved minste rift.

Alle artar av vondskap herjar landet og folket vårt. Noreg, tusen års arv frå fedrane har me mist. Det kjennes vondt så brått å værta reven vekk frå den fredfulle stemninga her i fjellet og inn på desse vonde tankane.

Likeeins som myrkret i kveld etter solnedgang sig ned over fjella, sig myrke vinternatt ner over Noreg vårdagane 1940, men stjernor blinkar på nattsvart himmel enno i dag. Me veit at tross alle vonde vetter vil morgon eingong renna også for Noreg.

Då vil ein atter, utan myrke skuggar bak, kjenne hjarta banka i takt med natura i landet som då er vårt.

KILDE: Hans H. Forodden jr.

Eventyret om bestefar og prinsessa

Det var engang for ikke så lenge siden en bestefar som bodde i et lite land langt mot nord. Han kunne for så vidt ha bodd i de fleste land i verden, for han var en helt vanlig bestefar, i hvert fall utenpå.

Han var gammel og hadde lite hår, øynene var blå og milde og smilerynkene rundt munn og øyne var tallrike. Kort sagt, en bestefar som alle kunne ønske seg – spesielt de som ikke var så heldig å ha en.

Slik var det også, for alle barna som bodde i nærheten, kalte ham for "bestefar" selv om de hadde en sjøl. Og denne bestefaren hadde ikke noe imot det, fordi han hadde mange rom i hjertet sitt.

I alle land i verden, også i dette lille landet, bodde det barn som ikke hadde det så godt. Det trengte ikke bety at de manglet mat og klær, men mer at de var ulykkelige og såre i hjertene sine. Fordi noen ganger blir barn holdt utenfor, de blir plaget og utstøtt uten at noen helt vet hvorfor. Da blir det tungt å leve, og gleden som skulle bo i alle barn vil sløkne. Disse barna vil etter hvert tro det de hører: at de er dumme, stygge og at ingen vil finne på å være sammen med dem. Ja, slik var det også i landet til denne bestefaren.

Du lurar kanskje på hvor det blir av prinsessa i eventyret? Bestefaren har du møtt, han hadde ikke noe kongerike, men han hadde 16 barnebarn, og et utall av andre "bestefarbar". Han hadde også en bemerkelsesverdig egenskap; hvert eneste barn som kom hjem til huset hans ble hans egen lille prins eller prinsesse. Hver enkelt var spesiell og fikk føle at de var velkomne. Det førte til at bestefarhuset bestandig var fylt av barn og voksne.

Barnebarna vokste til og skjønte selvsagt etter hvert at alle fikk samme behandling, men likevel ble de ikke misunnelige når bestefar løftet opp lillesøster og kalle henne "prinsessa mi", det var slik det skulle være.

Det minste barnebarnet var bare ei lita jente da bestefar begynte å bli riktig gammel, men smilet og bestefarfanget var like godt som før. Denne lille jenta hadde det ikke godt. Hun gikk mye alene både heime og på skolen. Hun syntes at alle andre var pene, flinke og populære. Og det var ikke noe rart, fordi de andre barna likte å plage og erte henne, men aldri så noen så det. Så foreldre og søsken skjønte aldri hvorfor jenta var så mutt, sur og vanskelig.

Derfor lengtet hun til bestefarshuset og bestefarsfanget. Hun likte å sitte godt og varmt å høre ham si "litj prinsessa mi". Da følte hun seg vakker, sterk og beskyttet. Jenta var sikker på at bestefaren mente hvert ord han sa. For ham var hun prinsesse og hun var verdifull. Når hun så seg i speilet på bestefarsbadet var hun vakker... Alt kunne egentlig være mulig.... kanskje hun i virkeligheten var prinsesse, og det bare var bestefar som kunne se det. – Men en dag ville det bli med henne som med "den stygge andungen" og med "Askepott", en dag ville hun bli den hvite svanen eller prinsessen i eventyret. Og alle ville bli glade i henne. Når bestefar mente det, måtte det være mulig.

Jenta ble større, og bestefar ble eldre. En dag stod døden og ventet i et rom på sykehuset. Alle bestefars barn og barnebarn kom og tok farvel og sykerommet var fylt av sorg, men også av lys, sang og fred.

De siste to dagene sviktet stemmen og bestefar sov mye, men når han var våken, fulgte øynene hans de besøkende med varme og kjærlighet.

Jenta kom også med søsken, mor og far. – Det er vondt å si farvel til noen du er glad i, og som er glad i deg, men livet er slik noen ganger. Slike øyeblikk vil være med deg resten av livet. Sånn ble det også for den lille jenta. – Hun sto ved senga og strøk bestefar over kinnet, øynene hans var lukket. Hun gråt ikke høyt, men munnen bevret og tårene rant nedover kinne. Bestefar åpnet øynene og så smerten hennes. Han smilte, famlet over teppet, tok handa hennes og hvisket i det stille rommet “ikke gråt prinsessa mi...”

Tomrommet etter bestefar ble stort for alle som kjente ham, men for den lille jenta ble det nesten for mye å bære. Hun trakk seg enda mer inn i sin egen verden der plageåndene ikke kunne nå henne. Slik gikk årene til hun ble en ung pike. Da hadde smerten i brystet blitt så stor at hun ikke syntes livet var verd å leve lenger. Det var som om ingen helt kunne nå inn til henne lenger. Og bestefarhuset hadde hun ikke besøkt på 7 år, det ble for vondt.

Hva som egentlig hendte rett før jul da hun var 16 år vet vel ingen, men noe merkelig var det. Det begyn-

te med en drøm, der var hun sammen med bestefar og han var glad for å se henne, derfor ble hun med familien på besøk til huset hans. Juletida hadde alltid vært noe spesielt for bestefar. Kjærlighet og godhet var tilstede i hver krok av huset hans på denne tida av året. Nå var han borte, og det var ikke lett å gå over dørstokken til det gamle kjøkkenet.

Lukten var den samme i huset, – jenta gikk langsomt forbi vedovnen og inn i stua, der sto godstolen. Hun lukket øynene, og med en gang kunne hun se bestefar sitte der slik han alltid pleide. “Endelig kommer du prinsessa mi, så stor og vakker du har blitt, har du ikke sett det sjøl ennå?” Nei, hvisker hun, jeg er stygg. “Kjenner du ikke at hjertet ditt er varmt og banker sterkt i brystet ditt”, sier bestefar mildt, “hjertet ditt fylles av all den kjærligheten som du ikke har fått ennå, og framfor deg ligger en verden som du ennå ikke har sett, og som venter bare på deg. Nå skal du ta imot og se hva som hender.”

Jenta går ut på bestefarsbadet, der henger det samme speilet som for 7 år siden. I speilet smiler en ung kvinne til henne. Hun er vakker – hun ligner en prinsesse!

Snipp,snapp snute....

Anders Grønli til minne

AV: OLE GUNNAR FOLDE

*Guds fred over huset hvor kjærlighet bor
og hjertet har smeltende stemme,
hvor fremmed og kjenning, hvor liten og stor
så hjertelig møtes som hjemme.*

Med Anders Jørgensen Reitans vakre salme tok en fullsatt Ålen kirke farvel med vår alles Anders Grønli. 19. oktober – 2004, mistet fjellbygda en av sine mest markante kulturpersonligheter. Anders møtte sine medmennesker med åpenhet, varme og respekt. På de stiene han trødde så varsomt er det likevel sterke spor etter en kulturformidler som hadde usvikelig tro på de ekte verdiene i våre bygdesamfunn.

Anders Grønli kom tilbake til heimbygda i 1970, og hadde i mer enn tjue år Hov skole som sin arbeidsplass. Innen folkemusikkmiljøet i Ålen ble han en drivkraft og støttespiller vi ikke kunne vært foruten – som nyskapende felepedagog, utøver og komponist, og som brubygger mellom ulike grender og miljøer. Sammen med Ålen spellmannslag/Ålen spell – og danselag har han mye av æren for at spellmannstradisjonene i Ålen føres videre av en ny generasjon unge og dyktige utøvere. Allerede i 1978 var han med og fikk i gang instrumentalopplæring som valgfag i skolen, og fra 1984 ble begynnerundervisninga lagt til musikkskolen, der Anders var lærer i felespill. Etter yrkesaktiv karriere utviklet han et eget metodeopplegg med 5 undervisningshefter med basis i i folkemusikken. I ei tid hvor populær- og massekultur forsøker å dominere barns og unges hverdag skapte Anders ny entusiasme og interesse for slåttespell og tradisjonsmusikk. Hans tålmodighet, humor og faglige innsikt – kombinert med store kontaktskapende evner ga gode vekstvilkår for fela som instrument, og det ble etter hvert utviklet et bredt miljø av av yngre felespelmenn i Ålen og Hessdalen. Under distriktsskappleiken på Heimdal i 1984 deltok Ålen junior-spellmannslag for første gang, og noen år senere var de blant de beste i landet, med seier i sin klasse på Landskappleiken i 1988.

Som musikkhistorisk kilde var Anders Grønli en av de fremste i vårt distrikt. I "Oppunder fjellbandet – 1994" forteller han om oppstarten av Ålen guttemusikk i 1944. Gamle Hov skole fungerte som øvingsrom, og det gikk på omgang å ha med ved og torv. I prologen "Guttene kommer" av Peder Bakken, beskrives forholdene slik:

Foto: Jon Ole Morken

*...da spelte 'n Breen se hardt at'n vingla,
og dermed slo'n ut i glasrute bære så det singla.
Inn gjennom høle gufsa det se kaldt at vi kuinn ha stuft,
men da sa'n Sverre: Vi må jo ha lite luft!*

Anders forteller videre: "I maidagene kom freden – og med den feiring og stor jubel. Vi gikk i tog, og vi fikk reise med tog – gratis fra Stensli til Reitan, sammen med krigsfangene som vendte heim. Og nå kunne nasjonalsangene og marsjene vi hadde øvd innendørs ljome fritt!"

I flere publikasjoner har Anders dokumentert spellmannstradisjonene i Ålen, fra den "første" kjente feleutøver kom til Ålen (Erik Johannesen Haugen) i 1810. Anders Andersen Haugen (1852–1927) var Trøndelags meste kjente folkemusiker i sin samtid. I flere år drev Haugen med opplæring. Han skulle hatt rundt 70 elever.

Snart var det "fele på kvar gård". Anders Haugen fikk skrevet ned og utgitt et stort antall slåtter, spesielt gamle polser. Slik ble ålbyggene etter hvert notekyndige, og Ålen spellmannslag har ført denne linjen videre ved å arrangere både slåttemusikk og kirkemusikk. Lagets førjulskonserter i Ålen kirke er blitt en kjær tradisjon.

På 90-tallet ble kontakten mellom spellmannsmiljøet og Ålen danselag styrket ved månedlige dansetreff på Ålen kafeteria. Med Anders og Petra Grønli som gjestfritt vertskap hadde vi her funnet det perfekte treffsted for utøvelse av tradisjonsmusikk – og dans. Med glede minnes vi vi timer hvor samværet var preget av så vel stor spilleglede som verbale hallingkast! Her ble også idèen om Landsfestivalen i gammeldansmusikk på Røros (1994) unnfanget. Men også i heimen på Grønli holdt Anders og Petra "åpent hus" for storfamilie og spellmannsvenner. Sjelden har du følt deg så velkommen som når du kom innom døra på Haugan. Anders var av natur smålåten på egne vegne, men at han var stolt over tildelingen av kommunens kulturpris hadde han problemer med å skjule. Eli Sesseng synes hun fikk en enestående mottakelse som nytilsatt kulturkonsulent i kommunen, for hvem andre enn Anders Grønli troppet opp på kontoret for å avsynges to vers av Ålbyggsongen!

Datter, Berit Grønli, forteller om en oppvekst preget av mye omsorg, trygghet, natur- og kulturopplevelser – og ikke minst: humor og livsglede. En gang barnebarnet, Markus, var med Anders borti Sjøsen, viste bestefar han noen gamle dyregreaver. På heimturen vart det snakk om jakt og fangst, og Markus spør: – Jakte du, bestefar? – Å, nei, svårrå'n bessfar – e tørs da itj å skjøte e, skjønne du! – Jammen du kan da bruke dyrggrav, svårrå guten.

Med ukuelig optimisme og sjelsstyrke mestret Anders tilværelsen etter at han ble rammet av alvorlig sykdom i 2002. Hans fantastiske og smittende humør hjalp mange da det røynt på som verst. Den dagen han skulle bli operert i høst, kom kirurgen inn og sa at operasjonen måtte utsettes på ubestemt tid, så du må nok bare ligge her å vente. På sin lune og underfundige måte kommenterte Anders situasjonen slik: – Neeei, e har ingen plana før dagen, e! Lettet takket legen for pasientens "trøstende ord".

Fela og musikken var hans følgesvenner helt til det siste. I hele det rike folkemusikkmiljøet i Trøndelag er det et stort tomrom etter Anders Grønli. Vi minnes mennesket, musikeren og kulturarbeideren med takknemlighet. Det veks fjellblomster langs Anders' sine stier.

Gamal tuft

AV: ARNFINN SMÅLI

Eg gjekk meg på ei gamal tuft
Ein stille sumardag
Her anga fred og blomeduft
Langt vekk frå mas og jag

I gamal tid her låg ein heim
For liten og for stor
No er det berre torv og stein
Der turt og tistlar gror

Kven var dei og kor kom dei frå
Kor drog dei hen, må tru?
For her var ikkje laga til
At nokon skulle bu

Eg stilt forlet ei gamal tuft
I tankar vekk eg går;
- om sorg og gleder, sakn og sut
og folk frå svunne år

Underholdning under krigen

AV: ODDBJØRG RAMLO HOLDEN

Ved Drøyvolden står ei stuggu, Guristuggu. Der vokste det opp tre søsken, mora hette Guri. En av sønnene, Anders Drøyvold var journalist i Trondheim, men under krigen evakuerte han og familien oppi Haltdalen, og da ble Guristuggu heimen igjen. Anders var en begavet mann på mange måter, blant annet en kjent polsdanser. På slutten av krigen skrev han to revy-opetter: COCKTAIL og TROLL I ORD. De ble framført til inntekt for Haltdalsboka, som da var planlagt. Aktører var haltdalinger, som nå dessverre er borte nesten alle. De som er her fremdeles er Inga Kvernmo Hov og Klara Heksem Lillemo, på orgel, Mathilde Reppe Bollingmo, sang, Berit Brennås Heksem, Giske Ramlo Kvernmo og Sigrid Nordaune Brennås, polsdans. Gustav Nygård var skuespiller.

Jeg tar med to viser fra TROLL I ORD. Jeg er så heldig at jeg har dette heftet med mange gode viser. Skuespillet foregikk ganske mye i Lønaberget, derav navnet "Lønaberg-kusen". (Lønaberget er nå et boligfelt).

Vedhogst

AV: REVYSJEF ANDERS DRØYVOLD

Her i høst e ble kommandert avste
langt te pokkers oppi fjella for å hogge ve.
At e te skogskar vart ti e ubegripelig,
e som itt kunn smakkel sunn ei kjøkkenvedski.

Hestan døm mått gå omkring med greian på.
Det va itj nån tå gutan som forsto å ta døm tå,
for gutan som skull kjør, ha ailler gjort de før.
Når basen ba døm kjør i nord, så kjørt døm rett i sør.

Det første e skull fell, det va ei furutell.
E byint nå me a om mårrån, men ho sto te det vart kveld.
Og før e fekk a ne, og fekk a kappa te ved.
va hele denne dagen gått, og neste dagen med.

Bevare me for tull, den veen kosta gull!
Det va itj nån tå gutan vår som fekk te famna full,
undtaken kvar ein gong dem fram i bygda slong,
og levde gla og løsteli med piker, vin og song!
(Da fekk døm famna full!)

Tussekjerringas sang

AV: OSVALD NYGÅRD

Når e skull stegle me neover bakken
kika nok Grøss-karan oppunder stakken.
Ingen kunn våttå hvordan det kun gå,
for dem skull sleive med treskoan på.

Men nere i Knuten der vart det straks verre,
Der hong døm se på me kvar enaste færre.
For ingen så trudd døm at e va et skrømt,
men leta snart ette det som e ha gjømt.

Men no e e gammel og uttåsså førkje,
og like me best i mi Lønaberg-kjorkje.
Det lille e ha att ska kaillen min hå
de e lite å ta tå, når håra bli grå.

Naturnavn i Ålen og omegn

– navn på terrengformasjoner og vassdrag

AV: LEIF BÅRDSTU OG AUD MIKKELSEN TRETVIK

Bakgrunnen for den følgende lista var at vi undret oss over betydningen av mange navn, både når vi gikk omkring i terrenget og når vi hørte hva som ble sagt, samt når vi studerte kart og anna skriftfesting av navn. Vi tenkte på betydningen av nemninger som går igjen på visse terrengformasjoner, og vi spekulerte på hva mer spesielle navn kunne bety. Dette resulterte i et utvalg som både omfattet stedsnavn i Ålen og omegn samt lokalt forekommende betegnelser på terrengformasjoner, særlig de som ikke er så lett forklarlige. Lista ble satt sammen av navn som finnes på M711-kartserien; i tillegg er en del tatt etter husken.

Lista ble utarbeidd i juli 2000. Forklaringene ble gjennomgått av Tor Erik Jenstad ved Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap ved NTNU, Dragvoll, daværende sekretær for Statens Navnekonsulenter og kjent fra bl.a. NRK-Trøndelags dialektprogram. Et lite opplag av lista ble trykt og distribuert lokalt. Nå vil vi gjerne dele våre små navnestudier med leserne av Oppunder Fjellbandet. For mer lesing om emnet anbefaler vi den litteraturen som står listet opp i kildeoversikten.

Banken: forhøyning, lita høyde; elvebredd; grunne i vatn.

Benda: to mulige betydninger: den som strir seg fram, tvinger seg fram eller det at elva slynger seg fram som et band.

Bjørga: rad av låge berg; bergside; fremstikkende bakke under åskam.

Bjørgåsen: åsen ovenfor Bjørgen.

Brenntelet: sammensatt av brenne: avsvidd stykke og tel: tørr og snau fjellvidde.

Brinken: kant; bratt bakke; innskåren høyde.

Bringen: bringe, dvs bryst (det er vanlig med jevnfø-

ring med kroppsdelar i stadnavn, som f.eks. hals, kinn, nakke, rygg m fl).

Brøtt: bratt bakke i li; utskott.

Drøya: to mulige betydninger: dugelig til å dra, dragende eller den lumske.

Dyråa: førsteleddet kan komme av dyr i betydningen vilt. Slike navn forteller ofte om veiding av vilt.

Egga: øvre kant av en fjellkam; kvass fjellrygg.

Falkfangerhøgda: høgd der fangst av levende falk har foregått.

Finnsåa: betydningen av førsteleddet er trolig enten plantenavnet finn, dvs finngras, eller mannsnavnet Finn.

Floe: vid og grunn vassholdig flate; bløtmyr.

Flya: fjellslette med myrer; stenet fjellvidde.

Folla: den som renner over sletter, flater.

Foten: nederste delen av et fjell.

Fralten: uklar betydning av navnet på dette fjellområdet i Haltdalen. Å fralte betyr visstnok i dialekten å prate. Området ser litt spissere ut (sett fra Drøydalen) enn fjella omkring.

Gardåa: elva som gjerder inn eller skiller; grenseelv, laget til gard, gjerde.

Gaula: to mulige betydninger, enten av geul, trang dal eller kløft, dvs elva som renner i trange kløfter, eller av gaula, gaule, hyle. Den siste betydningen hvis elva er navnesatt nedenfra ennå mens elveosen ikke var så langt fra stryket i Gaulfossen. 1000 år f. Kr. lå elveosen omlag ved Trammel-Gravværk.

Gjelta: to mulige betydninger, enten av gjerdsel som betyr inngjerding eller av gjetsel/gjetsle som betyr gjeting.

Grøbba: grop; uthulet, smalt søkk.

Hammeren: steilt berg som rager frem.

Haugen: mindre, rund høyde.

Hesja: to mulige betydninger: av (h)esje, om stein, berg som lett lar seg skjære eller kløve, eller av hala, den som drar, haler.

Hogna: som navneledd i fjellnavn har det trolig sammenheng med å henge.

Holda: en mulig betydning kan være den som legger på seg ut fra at elva har en så karakteristisk innsnevring før den vider seg ut og renner ut i Gaula.

Hornet: utvekst, gjerne glatt med glans.

Høgda: rundaktig fjell.

Håen: en hå i dette området er en stille elveutvidelse eller ei grunn vannsamling.

Kampen: tagget fjellrygg; framspringende kam; frittstående, bredt, rundt fjell.

Killingdalen: usikker betydning, men kan bety mange kilder/vannårer.

Kjølen: krum fjellrygg; langsgående midtdel.

Kleppen: lite berg; knaus; bergnabb som skyter ut.

Kletten: bergknatt; kolle.

Kneppen: liten, rund fjelltopp; et knips.

Kollen: rund topp.

Kyrbekken: to mulige betydninger, enten vassbekk for kyrne eller stille, rolig, laget til ordet kyr.

Kåsa: liten, åpen grasslette; glenne; utslått.

Lea: to mulige betydninger: Den som gjør skade eller den som farer fram.

Lok: vasspytt, lita tjønn, gjerne uten avløp og nær større vatn; tilfeldig vasspytt som tørker opp att, f.eks. ved snøsmelting.

Meiåa: en mulig betydning er stor elv, av gammel-norsk megin-å, med bakgrunn i at det er den største sideåa til Forå her inne i fjellet.

Menna: en mulig betydning er den som svulmer opp.

Merkesbekken: grensebekken, laget til merke i betydningen grense.

Møssmørbullen: Denne høgda i Brekken har Dravlbullen like ved. Dette må være jevnføringsnavn, bolle (skål) til å ha møssmør og dravle i.

Novola: laget til no, trau, kar av uthola stokk (oppned) og vola, se nedafor.

Olderåa: åa renner ut i Gaula like ved Ålen kirke og det vokser older langs åa.

Orva: betydningen kan være skaft på ljà som da går på buktingene som bekken gjør.

Piken: spisst, høgt og bratt fjell.

Pynten: spiss ende; forberg; kant mot stup.

Rabben: langstrakt banke; stenet jordrygg.

Reitan: til reit, opprinnelig vel avgrenset jordstykke; åkerlapp, til rite, å skjære ut. Ord som potetreit og nepereit har vært brukt helt opp til våre dager.

Rena: to mulige betydn.: Den med rent vatn eller åkerkant.

Rogne: burde kanskje skrives Rognet og kan komme av et (h)rogn som betyr langaktig berg- el jordrygg. Et slikt ord kan være etymologisk i slekt med rygg.

Rognsåa: trolig et relasjonsnavn til Rogne, dvs åa som kommer fra Rogne.

Rugla: to mulige betydninger: enten avledning av rugle, gå eller ligge ustøtt, urolig, å rugge med bakgrunn i at det er et lite fall og mange bukter øverst i løpet, eller avledning av rogla, spille for øyet i vekslende lys og farge.

Rya: tørr, knudret, stenet, mose- og lyngvokst fjellslette.

Salen: jevnføring med ridesal; markert parti på tvers over ryggen.

Skaftet: langt håndtak, dvs utløper på et fjell.

Skarven: stenet, nakent, avskrapet berg; spiss sten; nakent fjell over vegetasjonen, det som stikker opp av noe som er under.

Skval: grunn plass der vatnet renner over stener og lager skvalpende lyder, ofte vad (vadested).

Skorru: avledet av utskåret hakk; skar, dvs elva som renner i skar. I Røros: innsøkket i rompa.

Støten: fjell med dette navneleddet har visstnok jevnt over ei hengebratt eller tverr side (der det støter seg utover?)

Støvelbekkhøgda: to mulige betydninger: å gå stivt og tungt knyttet til verbet å støvle, eller å stævle om å kjøve, dvs bli demt opp av is.

Svenuken: navnet kan komme av Svid(h)núkr. Førsteleddet kan bety avsvidd; opptørket; visnet. Sisteleddet finnes i flere fjellnavn i former som nyken, n(j)uken, knyken etc. med grunnbetydningen bøye. Verbet hnúka betyr å sitte ihopkrøkt.

Sya: koke eller syde med tanke på at elva er stri og fossende.

Sylan: sammenligningsnavn med betydning spissene. Bratte fjellsider er ofte sammenliknet med en kjepp, stokk el l, i dette tilfellet i flertall med spisse syler.

Såttån: trolig jevningsform av sete i betydningen avsats.

Trælsåa: en mulig betydning kan være åa som renner i kløfter, tranger.

Varglibusta: denne høgda ved Sundet i Røros har vel bust i betydningen rygg e l, i jevnføring. Bust kan også bety møne.

Vedbekken: betydningen av førsteleddet må vel være ved, dvs brensel.

Vigelen: en mulig betydning kommer av det norske dialektordet vigg som betyr økseegg eller på svensk vigg(e) som betyr kul eller kjegle. Da må vel navnet fra først av ha hørt til Vigelpiken.

Vola: rundvolen rygg av sten og grus. En mener at dette navneleddet har sammenheng med varde; ikke nødvendigvis at det har stått varde der, men i jevnføring.

Våttån: (varde) trestabel for ild ved varsling av krig.

Våttåsen: sammensatt av våttå pluss åsen.

Øgga: den som går i gjel, vik mellom berg med tanke på at elva går nede i en svært djup og smal dal, nærmest et gjel.

Øyvinda: en mulig betydning er at navnet er danna til mannsnavnet Øivind og at gårdsnavnet, Evensmo, er det primære navnet.

KILDER:

Falk, Hjalmar og Torp, Alf 1996: Etymologisk ordbog. Bjørn Ringstrøms antikvariat, Oslo.

Gjelsvik, Ottar 1937: Fjellnamn frå Rørosbygdene. I Maal og Minne, s. 158–171.

Gylland, Arnt og Stemshaug, Ola 1999: Gaulfossen og raset i Gauldalen i 1345. I Heimen 1/99, s. 31–39.

Hovdenak, Marit m.fl. (red.) 1986: Nynorskordboka. Det Norske Samlaget, Oslo.

Hægstad, Marius og Torp, Alf 1909: Gamalnorsk Ordbok. Det Norske Samlaget, Kristiania.

Jenstad, Tor Erik og Dalen, Arnold 1997: Trønderordboka. Tapir Forlag, Trondheim.

Lefstad, Torbjørn: 1983: Elvenamn i Gaulavassdraget. Hovedoppgave i nordisk, Nordisk institutt, Universitetet i Trondheim.

Rygh, Oluf 1999: Norske gaardnavne, Forord og Indledning. Tapir Forlag, Trondheim.

Stemshaug, Ola 1985: Namn i Noreg. Det Norske Samlaget, Oslo.

Andre litteraturltips:

Jenstad, Tor Erik og Dalen, Arnold 2002: Trønderordboka. 2. utg. Tapir Forlag, Trondheim (utvida utgave).

Sandnes, Jørn og Stemshaug, Ola (red.) 1997: Norsk stadnamnleksikon, 4. utg. Det Norske Samlaget, Oslo.

Sandnes, Jørn og Tylden, Per (red.) 1968: Namn i fjellet. Det Norske Samlaget, Oslo.

Seterliv ved Håen

AV: EINAR GJÆREVOLD

Sommernatta har dratt dyna over Gauldalen. Riastveien har falt til ro. Stillheten lister seg inn til lier og vann.

Jeg har hentet vann i bekken. Når jeg går tilbake til seterstua, ser jeg det varme lyset fra parafin-lampa i vinduet. Slik, tenker jeg, skinte det på alle setervollene rundt Håen i gamle dager. Og før setrene, brant leirbålene til veidemennene rundt det lille vannet.

Inne på kammerset sover to karer på sju og ni. De har gledet seg i flere dager til å overnatte på setra sammen med onkel. Hele kvelden har de summet høyt og lavt. De har utforsket skogen, badet og gjøglet, og spist kveldsmat i lampeskinnet. Når de omsider får beskjed om å køye, spinner de avgårde og slokner tvert.

Jeg sitter litt ved stuebordet og glør ut på Håen. Ørre-ten vaker. Ringene brer seg i siste rest av lys, men det er bare jeg som ser det. Midt i mot ligger Sundvollen med døde vinduer. Den gamle stua ble bygd av tømmer fra Skarvbekklia rundt år 1700. Klimaet var varmere den gangen, slikt tømmer vokser ikke der lenger.

Spør du eldre folk om livet på setra før i tida, blir de varme i blikket og mjuke i stemmen. John Sundan har

setret i Gauldalen i mer enn femti somre. Den 86 år gamle gårdbrukeren og snekkeren var der første gang i 1918.

– Da var jeg tre uker gammel. Siden har jeg vært der. Det var bestandig så godt å komme til freden og roen på setra. Der kjente vi oss frie, vi hadde god plass og kunne leve. Folk var det overalt. Det krydde av unger på vollene.

Jeg tenker at det ikke var så uvanlig at kvinner fødte på setrene. Farmor, Kari Sundrønning (Gjærevold), kom til på setra i Killingdalen og tilbrakte sine første døgn i ei skoeske.

På seterveien

Midt i juli dro folk til seters. Mange hadde to setre; én i Gauldalen og én i Killingdalen, og vekslet mellom dem. Det ene året var de mest på det ene stedet, neste år på det andre.

Seterveien gikk stort sett i den samme traséen som Riastveien i dag, bortsett fra at den fulgte elva i bunnen av Tverråbakkene. Alle som hadde bruksrett innover dalen hadde også ansvar for å holde et stykke, en rode, av den enkle kjerreveien ved like.

Det var litt av et fantefølge som dro avgårde utpå sommeren. Alt de ville trenge de neste par månedene – mat, klær, husgeråd, redskaper – befant seg i hestekjerra sammen med småunger og husdyr som ikke kunne gå den lange veien selv. Kuflokken kom luntende etter.

For å komme til Håen må man krysse Gaula. Når det var lite vann i elva, gikk det an å kjøre over med hest og vogn. Gikk vannet for høyt, måtte man ty til båt.

På den andre sida av elva ble seterfolket møtt av et vakkert syn. Blått vann, solskvalp og et friskt drag i lufta ønsket "god sommer". Bjørkelier og moltemyrer smøg seg kjælent rundt sjøen. Markblomstene gnistret på vollene og i myrkanten sto marihånden og rødmet på orkidéers vis. Det var "mulens og ljaens landskap", som fjellbandets flora trivdes i.

Landskapet var åpnere den gangen. Krøtterne sørget for det. Dessuten ble det hogd mye ved i skogen, både til gården og til setra. Mye trevirke gikk med til å fyre når det skulle ystes ost.

Det ligger fem setre rundt Håen; Sjursgardsvollen, Fossvollen, to Sundvoller og Sundrønningsvollen. Ikke

SETERJENTER: En bukkett seterjenter poserer for fotografen på Sundvollen. Fra venstre: Aud Sundan, Ragna Marie Sundan, Helga Bendos (Sivertsgård) og Liv Hegseth (Sivertsgård). Bak sees Sundrønningssetra og Sjursgardssetra. Bildet er trolig tatt rundt 1950. Kilde: Liv Hegseth.

SUNDRØNNINGSVOLLEN: Elling E. og Ingeborg Sundrønning med sønnen Erling på Sundrønningsvollen sommeren 1926. Kyrne er av STN-rasen (Røros-rase). Folk har settet på vollen siden 1814. Stua ble skadet i brann på 1930-tallet og etterpå bygd helt om. Foto: Røske & Røstad Fotografer.

alle har vært på samme sted bestandig. For hundre år siden befant Sundvollen seg på nordsida av vannet, på den smale landstripa mellom Håen og Gaula. Den ble flyttet til vestenden for å unngå vårflommene i elva.

På samme sted lå Sjursgardsvollen. Også den ble flyttet, til østenden. Det er fortsatt råd å skimte sporene etter røktomta på gammelvollen. Før siste krig var det vanlig å tenne røke utenfor setra om kvelden. Røyken holdt mygg og knott unna.

Tidlig i forrige århundre lå enda ei seter ved Håen. Det var Skreddsetra (Grindstad). Den lå i østenden, mellom Sundrønningsvollen og Sjursgardsvollen. Under den store utskiftinga på 1930-tallet fikk Grindstad ny eiendom i Killingdalen, og måtte flytte.

Eiendomsforholdene endret seg flere ganger. Det hendte at folk solgte eller byttet slåtteteiger seg i mellom. I 1895 byttet for eksempel min oldefar, Elling Sundrønning, den gamle stallen hjemme mot en myrslått ved Håjernet fra Peder Langeng.

Godt samhold

Landskapet var i flittig bruk og kontinuerlig forandring. Fram til 1920-åra var det mindre vann i Håen enn nå, og ei øy stakk opp midt utpå. På 20-tallet ble sjøen demmet opp. Vannet steg, og den lille holmen ble plutselig ei grunne, til glede for enkelte spillopp-

makere. Min far svømte en gang ut dit og sto på den mens han ga seg til å fekte med armene og skrike om hjelp. Da spøken ble avslørt, vanket det bank og et opphold i vedskjulet.

Men Storskarven speilte seg i Håen og flirte.

– Jo, det var liv og røre borti Håen, minnes John Sundan og humrer. Vi fant på mye rart. Faktisk hadde ungene nesten ingen arbeidsplikter. Vi rente i fjellet med markstanga eller bare lå uti Håen og somlet dagen lang, fisket og badet. Den største ørreten vi fikk, veide fire kilo.

Mens karene strevde med slåttonna hjemme, var det mødrene og budeiene som styrte på setrene. John husker det gode samholdet i grenda. – Vi måtte jo hjelpe hverandre, ellers gikk det ikke. Det samholdet savner jeg ofte.

Om kvelden og i helgene hendte det at seterfolket fikk besøk hjemmefra. – Det ble hogd ut ei gate i skogen, så vi kunne se når folk kom etter veien, forteller Liv Hegseth (Sivertsgård) (59). Hun tilbrakte somrene på Sjursgardsvollen i 1940 og -50-åra. – Vi kalte det "Hem-gløtta". Kom det gjester, sprang ungene til elva og skyssset dem over med båten.

Oldefar var en mann med ustabilt humør. En lørdagskveld kom han til setra og var i et særs dårlig lune. Vanligvis åpnet oldemor, Ingeborg, grinda for

Da arbeidsløsheten økte utover på 1920-tallet, ble det vanlig å engasjere folk fra bygda.

På setra startet slåttene i august og varte ei ukes tid. Mot slutten av måneden var løene, som lå strødd utover vollene og villengene, fulle av høy. Barna elsket å overnatte i det angende høyet. Men ikke bare de. Mange fikk nok sitt første kyss i løa. Og på en plankebit fra løa i Litjløenget har en skuffet "utpå-kar" beskrevet elskovskunstene til jenta si.

Status å bli fet

Setrene produserte det meste av maten selv. Til hverdags ble det stekt hyllkaker, vaffer og gøk. I helgene kokte man klubb. Det ble også kinnet smør, ystet ost og laget møssu, mølske og skjørøst. Å drikke nysilt mjølk til maten, var ekstra godt. Mat og mjølk ble satt

SUNDEVOLLEN: Anna Sundan på Sundvollen. Tømmeret i stua er minst tre hundre år gammelt. Bildet er tatt ca. 1930. Kilde: John Sundan.

LEKESTUE: Ungene hadde få kjøpte leker, det meste måtte de lage selv. På Sjursgards-vollen hadde de lekestue. Fra venstre May-Britt Sivertsgård, Helga Bendos (Sivertsgård), Per (Pelle) Sivertsgård, Per Stene og Hibba. Bildet er trolig tatt tidlig på 1950-tallet. Kilde: Helga/John K. Bendos.

til kjøling i bekken eller i masstu'n, en jordkjeller som lå for seg selv på vollen.

– Når Kari Gjærevold kokte geitmøssmør og avkjølte gryta i bekken, kunne vi sitte halve dagen og vente på at den skulle bli kald så vi kunne få smake, forteller Liv Hegseth.

Sommerdagene var full av lukter. For å få godlukt i stua, pleide farmor å legge en einerkvast på ovnen på Sundrønningsvollen. I vedskjulet luktet det tjørnu, parafin, fiskegarn og tørr ved. Utendørs dunstet det stramt av dyrene og søtt av graset.

Selvsagt var ikke livet bare idyll. Seterstua var trang og mørk, mye var tungvint og primitivt.

– Vi hadde ingenting å rutte med, sier Liv. I dag skjønner jeg ikke hvordan vi fikk det til.

I erindringen setter alle gledene ulempene i skyggen. Når eldre folk forteller, skulle man for eksempel tro at alle somrene bare hadde soldager. Men slik var det ikke. Oldefar var opptatt av været og har skildret mange lunefulle somre i dagboka si. I 1900 skriver han:

“Nu har vi den 4. Juli, sneen ligger over alle fjell, og det er meget kaldt alle dager. Sterk orkan natten til den 10. August. Vi får intet høy i hus nu. Likeså strømmen regnet ned i store mengder den 12. August. Den 2. September kaldt med sne i fjellene og snefokk neri bygden og spek om nettene.”

I 1929 slo værgudene seg vrang igjen. “Natten til den 8. August orkan ifra syd og likedan den 8. forferdelig til storm ifra syd, så det var såvidt vi greide at stå på marken. Den kastet overende hesjene og høyet blåste vekk.”

Midt i september flyttet seterfolket hjem. Hvis det hadde regnet mye, kunne det være vanskelig å komme over elva. Marit Jordhøy (Gjærevold) minnes en episode på 1940-tallet: – Vi skulle over med hest og vogn, da det holdt på å gå galt. Kjerra fløt opp, vannet fosset tvers igjennom og tok med seg alt løsgods. Smør og ost seilte avsted. Både kalven og grisen ble tatt av strømmen. Grisen fløt avsted på flesket, men kalven ble hengende i tjoret etter vogna.

I 1915 var det ekstra ille. “Natten til den 18. September lagde sneen over alle marker og svær kulde så at elven og den lille innsjø i Gauldalen blev belagt med is,” skriver Elling Sundrønning. “Vi flyttet hjem ifra seteren den 20. September, men for at komme over elven måtte vi slå i sønder isen.”

– Jeg husker hvor lyst og rart det var å komme hjem igjen om høsten, sier Liv Hegseth. Vi hadde jo vent oss til de mørke, trange rommene på setra. Når vi kom hjem var det om å gjøre å ha lagt på seg så mye som

HOYONN: Mary og Anders Gjærevold høyer av marka på Sundrønningsvollen i 1967. Foto: Wenche Gjærevold.

mulig i løpet av sommeren. Det var gjevt å vise at vi hadde blitt tjukke, når vi møtte kameratene på skolen.

John Sundan minnes at hjemkomsten alltid ble feiret med sommerdansen i Graftåshuset samme kveld. – Jeg vet ikke om at det ble gjort noe annet sted. Når den skikken tok slutt, er uvisst.

Apollo og Daktari

Oppunder jul ble høyet kjørt hjem. Alle som setret i Gauldalen, kjørte sammen i en lang rekke innover dalen om morgenen. Det kunne være harde turer når snøen var djup og hestene trengte truger. I riktig gamle dager, sies det, var ulven ofte nærgående. Da pleide kjørerne å henge et rep etter sleden. Rep blir laget av kuhud og lukta skulle avlede gråbeinen fra hesten.

I 1956 bygde setereierne ei hengebru over Gaula. Arbeidet ble som vanlig gjort på dugnad, med stolper fra den nedlagte taubanen og kabler fra Killingdal gruve.

Om setra var et paradys for de små, var ungene selv viktige for trivselen til de voksne. Etterhvert som barna ble store, tyntes det ut på vollene. Farmor likte seg ikke på setra etter at ungene forsvant. Tidlig på 60-tallet opphørte setringa på Sundrønningsvollen. John Sundan var den siste som ga seg, i 1972. På 80-tallet bygde min far nytt fjøs med dieselaggregat, og setret på moderne vis en stund. Men de siste åra har det vært stille rundt Håen.

Setra ble også mitt barndoms paradys. Søndagsturene dit på slutten av 1960 og tidlig på 1970-tallet, står for meg som noe av det beste i livet. Et par år var trakturen det eneste framkomstmiddelet vi hadde. Da satt

vi på tilhengeren i friluft og ristet, tre søsken og mamma, hele veien fra Graftåsen – bare avbrutt av det obligatoriske stoppet hos Johannes “Pelarsa” på Reitan stasjon.

Akkurat som unger før oss, kjente vi oss frie på setra. Hjemme hadde nettopp fjernsynet flyttet inn, et stykke trolldom kledd i palisander. Mang en scene fra Kruttrøyk og Daktari ble omsatt til håndfast action oppi skogen. På Håens bredd lå den gamle elvebåten og råtnet. Den fikk nytt liv som papyrusflåte i Heyerdahls ånd. Samtidig var Apollo-ferdene i skuddet, og i Håen kunne vi leke vektløse astronauter. Etterpå kunne man slenge seg i graset, se amerikaflyene sy himmelen sammen, og lure på hvordan det gikk an å reise til månen.

I dag eter gråvieren seg innpå vollene. Hus og fjøs forvitrer. Setrenes gullalder kommer ikke tilbake. Vår tid har andre behov. Litt om litt blir setrene byttet ut med hytter med strøm og innlagt vann. Og nye mennesker vil glede seg over alt som seterlandet fortsatt kan by på; pusterom, historie og natur – viktige ressurser i framtida. Et kulturlandskap utvikler seg støtt og trosser all nostalgi. Men av og til må man se seg tilbake for å sette kursen rett.

Jeg lytter ved kammersdøra. Guttene putrer fredelig under dynene. Golvet knirker idet jeg fortsetter bort til kjøkkenvinduet. Månen henger som et skjevt smil i sommernatta over Kjøli. Lavt over elva driver tåka mot nord. De gamle granene tegner lurvete silhuetter mot det grå.

Så slokker jeg parafinlampa.

Gris-slakting på Hegseth

AV: OLE GUNNAR FOLDE / KILDE: PER H. KULBOTTEN

Vi bygdebarna som vokste opp på femti- og sekstitallet, fikk oppleve mye av det Alf Prøysen beskriver i sine viser og fortellinger om førjulstida. Det var undring og glede over beskjedne utstillingvinduer på "Filialen" og "Engesvollbua", og for en ussel femtilapp kunne vi handle julegaver til hele familien. Men det var ett "scenario" som vi syntes var temmelig uforenlig med "det glade budskap", og det var når skoldervatnet tok til å syde og koke nedi bakst-kjelleren. Og sjøl om "vår" bygdaslaktar, "Dopp-Dopp", var verdens triveligste og tryggeste mannsperson, grøsset vi ved synet av lynkvass red-

skap og skarpladde våpen. Vår nest beste venn, grisen Kalle, skulle ikke bare lide en brå død, uten prest og klokkar, men tilogmed smile skjevt til oss i selskap med julebrygg, klappaskall og ansjos. Nei, da var det langt tryggere å sitte bak lærer Solems rygg og lytte til varme orgeltoner. Med andre ord: "justismordet" burde gjennomføres mens vi terpet bibelvers og preposisjoner, fem kilometer fra det gruoppvekkende førjulsdrama i Grøtålia!

Men no ska dåkk få høre i regle frå nordi dala, om 'n Hans å 'n Bør bortpå Hegseth-gåla – ja, det e i dryg mil derifrå å ni Åla.

Hans: Bortpå Grønsetom hadde døm en rettelig diger gris. Å, det va itj nå'n nætt å trivelinj kjælegris, nei! Hainn va buståt å lortåt å bukåt å frøn! Å skinka søm slipstena – øgan va grøn! Når'n sett grisøgan ti de' å plira å mysa, vart'n nesten søm'n Gammel-Erik ti eldsløsa! Galten gjekk ute å vart sprek søm i gjet, sjøl om'n va 150 kilo, fleskinj og fet. Å det her odyret skull døm slakte te mat, skinke og ribbe og sylte på fat.

Hans: Om mårrån rusla je nedover åt Grønsetom på slakting, å je sa åt kjerringen at "je bli fill borte hele dagen". Skull døm skjøte skjøte, sprengje, stekke heill slå? Men en ting va sekkert: trynband mått på! Å'n Bør to ti rompa å styra å trekte Her nøtta det itj å skrike å prøve å nekte.

Hans: Grisen sprellast og gnall verre enn vi skull ha stokki kniven ti'n. Grisbingen og gristroa för veggom imilla inni fjøsa, og je å'n Bør för frempå gølva søm vi dansa pols på rangen!

Se bar det uti vedskjælet med gris å to kalla. Økshåmmår'n skull treffe grisen midt i skalla! Å'n Hans tok spennetak og ropte: Hold ut! Et sekund hell to no – se e det slut! Men galten va no søm folk flest e – det et artugar å få låvvå å kose se'. Den dødsdømte vre se unna fortar hell lynet. 'N Bør hainn bomma å trefte trynet!

Hans: Galt'n sett ti et ilt gnell å för rundt me'. Je snårrå me inn ti trynbanda, å vart revvinj over ende. 'N Bør mått legg frå se øksa å hjelpe me oppatt, å ette tri, fire tura rundt hoggstabben fekk vi roa grisen ned att.

Se slo'n Bør att å bannas høgt. No trefte'n øret, å grisen skrek støgt! Se bar det rundt hoggstabben, å svett'n rann – helt te grisen stoppa – det va nå hainn fann ti rat og boss næppå vedskjælgolv. Menuttan tikka te fem på tolv! Men karan døm tenkte på enkelt vis: Vi må prøve å roe ned en slik freskus te gris. 'N Hans b'ynte å kleie'n bakai ene øra. Å med i grynt la'n se ned bortmed vedskjældøra. Deinn godgjør'se rettelig, å tenkte som så: At de her trivelinne karan har nok slutta å slå!

Hans: Ja, no e'n still, se no går det fint. No te me å bett fast bakfoten hass med en repstøbb.

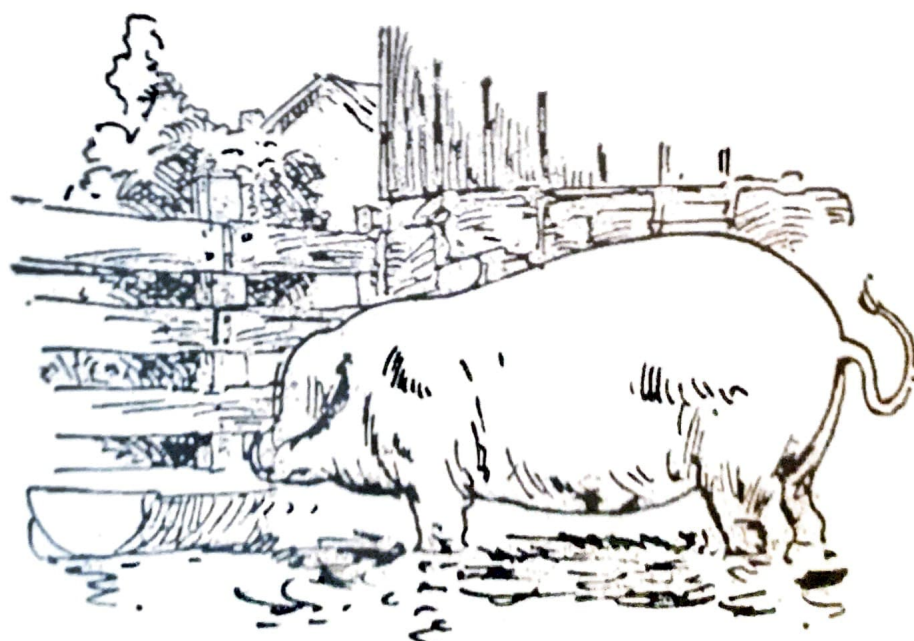
Men det e itj lett å sikte på en liggandes gris. 'N Bør hainn træfte bære jord å flis! Å galten reste se å undras kerr søm sto på. Grønset'n vart styggsint å to se en skrå! No skull svinet tynes med i siste slag, förr klokka ho gjekk – det va langt på dag! Øksa ho lynte – se kom det en smell. 'N Bør hadde kappa over repstøbben, lell!

Hans: No va'n Bør illisint, å du e'n itj å spøke med?
 Det fortald nok grisen å før'n sprang bort i krå å sto
 å liksom gjemte se. Kjerringa hass Bør kom ut på
 trappa å ropte å spordde kerr vs hold på med! "Tull,
 jørkje!" sværrå'n Bør. Vi heil da på å slakte!
 Se løfta'n øksa og skull slå nok en gang,
 men trefte en takkø som hong lite å slong!
 Hainn mesta balansen å dam på bakem
 (Ofaks å utst - e ha itj hørdad maken!
 Grisen vart vettiskrent å sprang i galopp
 oppi fanget hass Bør me i elegant hopp

Hans: Det va et syn je sent aka glømmte. 'N Bør hang i
 revnbandet, å dam valt rundt kysarandry, grisen å'n Bør
 Sagfla å kyst fauk veggimillom. Je prøvde å hjelpe a
 Bør der'n låg, men du skjønne; grisen glefaa ette fingronn
 mome å nesten bet tå vinster tommehoten "Huff, å lell",
 lei'n Bør. Me må inn att å få linne på en klut. Også kom
 me ta oss en kaffesup med det såmmå!
 Aviso va komin, å kjerringa prata
 om lysing å giftingå sladder på Sta'a
 - kjere dåkk, forsyn dåkk tå fata!
 Men ette i stund så raknas'n me'n Bør.
 Hainn stire bort på'n Hans å spør:
 (Ja, det let lite rart, omtrent som så:)
 «Nei, Hans, me må fill ut att å slå!»
 Nedi vedskjæla vart dom møtt tå i underlig syn:
 Det va mest som ette i tor'skur i by'n.
 Det va potet å bjørkved å hesjetråd i tull.
 Det ligna mest på en fest der aille va full!

Hans: Men grisen såg ut te å trives, før'n sto midt oppi
 støplakssen å hysta. Det va nok atte nå mjøltrusk oppi
 den. Punnå det hule fann endelig 'n Bør att øksa si. Je
 vart no men redd, før no va'n itj grei, nei! "No ska'n te
 pers!" va'n Bør å sto'n mest som ti ørskem. Nå'n gong
 trefte'n grisen, å nå'n gong trefte'n vedrasa! Je hadde
 nok me å kinnad me unns slagge, men så kom kjerringa
 gjennom døra! "Dåkk må itj holde slikt syndig leven!"
 va'a. Å no fekk grisen det travelt. 'N det se tu fingronn
 minn, å fill ut - fjørbe kjerringa. Det bar rundt huset å
 oppi måkk å fullkryssing. Å, som'n vart utsjdan!
 Ja, det e rart det går an å eta nå slekt!
 Bnd fali, sa'n Bør - hainn bli skoldra å stekt!
 Men det va mest som'n hadde nie liv,
 før det bar iveg att med lange kliv!
 - oppover kjørbeua å innpå lemnen
 No kunn dem gi opp å prøve å temme'n!
 Før no mente galten hainn kunna flyge
 - frå kjørbeu'n hainn hoppa - e ska itj lyge!
 Å, nei før tebbola, sa'n Hans å lo;
 Hainn fer nå fill se hainn sle ihjel seg før oss to!

Et dagsverk tok det å få livet tå grisa.
 En gris bli aillder gammel - det e nå endeh på visa.
 Men ofte når karan drekk kaffe å spå,
 kjem orda hass Bør om grisen som vart blå:
 "Nei, no må me ut att å slå!"

Dagdriverliv

AV: ERIK LUND

Overskriften er kanskje ikke så spekulativ som jeg hadde på min artikkel i fjor. Men den førte til at jeg har skrevet litt i år også for Oppunder fjellbandet.

Overskriften er tatt fra siste album til trubaduren og låtskriveren Finn Kalvik. Første spor i hans siste CD er et dikt av André Bjerke, som han har satt melodi til, og denne er blitt mye spilt i radio i høst, særlig i ønskekonserten.

Teksten: "Å være barn en sommerdag... det var å ta en liten Maria Flyfly i sin hånd og be den fly til Gud".

Da jeg hørte denne fant jeg fram fotoalbumene og nostalgisk tenkte tilbake til familiens første år på Gronsesvollen (fra 1950). Barna ble jo fotografert titt og ofte, og vedlagte foto var det som brakte hen til Finn Kalviks "Dagdriverliv".

Anne Grethe, vår datter hadde fanget en sommerfugl mellom hendene, og i nærvær av Marit og Gunnar (Grøt) fra naboen vår, Fastesetra, fikk sommerfuglen sin frihet tilbake.

Og dagdriverliv må det sies at barna våre, Geir og Anne Grethe praktiserte fullt ut. Lek er vel et annet ord for det samme. Både på setra, på Jamtvollen og oppe i Nordaune fant de venner og lekekamerater.

Utover det ble det mye turliv for hele familien. Noen

foto viser litt av aksjonsradiusen vår. Bildet med barna som leker på en flåte på Kjæråstjønnna sitter veldig godt i minnet. En strålende formiddag som ble til et inferno av et tordenvær slik fjellstrøkene i mellom kan vise fram. Det kom uhyggelig fort, lynene gikk horisontalt og vertikalt, og regnet etterpå var et regulært skybrudd. Heldigvis var det ly å finne i forgangen til Grøtsetra, og der satt vi og lekte "Ta den ring og la den vandre" for å avlede oss. Hjemturen ble våt!

Fiske i Hulta var en trivelig beskjeftigelse, fra Hult-

brua og nedover og innover helt til Råen. Bildet av Anne Grethe er tatt ved utløpet av Hultsjøen. Det ble bra med fisk, særlig før kanaliseringen ble foretatt. Og så godt som det smakte, eierrøkt i ovnen jeg laget ved bekken bak setra.

Fjelltoppene var og mål for turene våre, fra Bukkhammeren til Hyllingen, fra Vollfjellet til Botnhamrene. På bildet av varden på Bukkhammeren, ser det ut som om Anne Grethe har nådd Galdhøpiggen.

Men dagdriverliv i "Hermetegn" må det vel kalles alt det arbeid vi hadde for å bringe Lisbetseter i stadig bedre forfatning. Fra å være ei "gråsprenget" seter, skakk og skjev og villa gjennomtrekk, tok det noen år før vi ble fornøyde.

I alle de årene vi bodde der hadde vi mye koselig omgang med naboene våre i grenda, noe som fortsatte etter at vi flyttet ned til "Nye Brubakken". På setra var det ekstra liv når barna hadde med seg venner, som også fikk med seg det Aunegrenda hadde å by på av naturherligheter og diverse tilstelningen på lokalet.

For Ruth og mitt vedkommende ble det også mang en stri tårn, både ute og inne. Noe av det jeg for min del, i ettertid har tenkt på, var hvor tungvint det var bare å ha en hammer, øks, snekkersag og høvel å hjelpe seg med. Bare det å sage panelingsbordene på langs for hånden for tilpasning i hjørnene var et ork. I dagens elektriske verden blir jo dette en umulighet.

Gudbrand er eier av Lisbetseter i dag, og jeg har fått

skryt av de to vedkassene jeg har laget blant annet. Og jeg synes også selv at det er en smart konstruksjon.

Det ble 22 givende år på Grønsesvollen før vi flyttet ned til "Nye Brubakken", som vi overtok i 1972, og som ga oss nye utfordringer til forbedringer. Men der var det elektrisk strøm og etter hvert mangt et hendig elektrisk verksted.

Men nå er Ruth og min tid som hyttebeboere snart forbi, og neste slektsledd overtar.

Hytteboka

AV: ERIK LUND

Min far skrev hyttebok, eller rettere sagt dagbok, for alle årene han tilbrakte ferie og ellers fritid for øvrig på Brubakken i Aunegrenda. Og det ble tre bøker totalt fra 1939 til 1966. I sommer tok jeg meg tid til å lese om igjen det han hadde skrevet. Litt av det ble gjenfortalt i fjorårets utgave av Oppunder fjellbandet, men det var vesentlig det som angikk min person.

I år skal jeg ta for meg noe om de første årene i "Gammel" Brubakken. For de av oss som har fått mange år på baken, er "krigen" noe som enda ligger i bakhodet. Med "krigen" tenker jeg da på den tyske okkupasjonen fra 1940–45. Mange ble sterkt (fatalt) berørt av den, mens de fleste ble berørt av den tyske okkupasjonen på en noe lettere måte, slik som rasjoneringen av mat, klær, sko etc. Det var mange restriksjoner, som for eksempel at Haldalen ble erklært grensesone, og det krevdes pass, eller konkret grensebevis, for å komme dit fra Trondheim. Det måtte vi ha for å komme dit i påske- og sommerferiene, og det var en kjærkommen avveksling fra bylivet.

Far reiste også oppover mange helger, og han hadde to formål med disse reisene. Det ene var å komme til roligere forhold og slappe av, det andre og vel så viktige var å forsøke å spe på med litt ekstra fra landsbygda utover de sparsomme kvotene. Noe ekstra kom han hjem med som regel. Det kunne være et melkespann, eller noe fløte, kanskje en ost fra Nordpå, hvor det var geitehold den gangen. Men en kjøttbit var det lenge i mellom.

Far benyttet også helgene til å dra nytte av naturens gaver. Bær ble plukket og konservert, og noen ørreter fra Hulta og fjellet fant veien til byen. Min far hadde også noen hjelpsomme forbindelser. Som sjef for Jernbanens Fiskeekspedisjon fikk han av og til noe fisk av grossistene som trengte vogner til transporten. Transportvolum var mangelvarer. Jeg husker at ved to større bryllup i Aunan klarte han å skaffe kveite nok til andredags middag. Og så hadde han en god bekjent som drev med griseavl, så noen smågriser ble formidlet til grenda. Så det gikk litt begge veier.

Men det som fascinerte meg mest var den energi han la for dagen for å komme på hytta. Som ansatt i NSB reiste han gratis, så økonomien i så henseende var ikke noe problem. Men reisen til og fra byen var normalt ikke grei, heller ikke turen til og fra Brubakken. I disse årene var han på begge sider av 50-tallet i alder, og turene mellom Haldalen stasjon og hytta kunne være ganske så strabasiøse. De fleste gangene gikk han, sommer som vinter. Men

Far på fisketur i datidens sportsantrekk; beksømsøvler, knickers, vindjakke og en "ekte" Bergans mzis. Hatt på hodet med oterfluer festet i hatten.

det hendte han syklet, og om vinteren kunne det være ski eller spark, alt ettersom. Vinters tid kunne det være en stri tørt i stupende mørke, og attpåtil spa unna snøen som ploget hadde skyflet opp på hele inngangspartiet.

Togene var alltid forsinket, og det var lange ventetider og tidkrevende togruter. Den mest ekstreme turen han hadde var 3. februar –44. Fra byen kl. 06.50 og fremme på Haldalen st. kl. 18.50. Og for å gjøre det komplett kan nevnes en hjemreise den 3. mars samme år. Kveldstoget kom sterkt forsinket til stasjonen kl. 23.30 og var fremme i Trondheim kl. 09.00 neste dag!

Men fra dagboka ble og referert mange hyggelige minner om fjellturer, fiske og vennskap. Far hadde vært på eksersis sammen med Ingebrigt på Jardet, Hans Nordgården hjalp ham å få opp "Nye Brubakken" og Ola på Jamtvolden var nærmeste nabo, og alle var omtrent jevn gamle. Far var nok ikke den store skribenten, men mellom linjene kan vi ane at det var mang en trivelig tur de hadde sammen.

For eksempel når de dro med hest og kjerre til Råen og Nordaunevold på fiske. Hvilken kaffe de hadde med vet jeg ikke, det var vel et surrogat. Derfor ble det i boka bare nevnt "karsk".

Jeg skulle gjerne vært flue på veggen.

Ruth og jeg var på en flere dagers fjelltur mens vi holdt til på Lisbetseter, og siste overnatting var på nevnte Nordaunevold. Det var en selsom opplevelse, men det får jeg komme tilbake til en annen gang.

**Kommunens ansatte og politikere
ønsker jule- og nyttårgjester
hjertelig velkommen
til Holtålen kommune.**

**Alle lesere av Oppunder fjellbandet,
innbyggere i Holtålen kommune
og utflyttere fra Ålen og Haltdalen
ønskes en riktig god jul og
et fredfylt og godt nytt år!**

HOLTÅLEN KOMMUNE

– mulighetenes kommune

Ivar P. Volden
Ordfører

Haldor Kjeldstad
Rådmann